

หลักกฎหมายและวิธีการในการควบคุมและป้องกันปัญหามลพิษในแม่น้ำระหว่างประเทศ
: ศึกษากรณีแม่น้ำโขงตอนล่าง

นายวิชัย ศรีรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชานิติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN 974-584-158-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I14049519

LEGAL PRINCIPLES CONCERNING THE CONTROL
AND PREVENTION OF POLLUTION OF INTERNATIONAL RIVERS
: CASE STUDY OF THE LOWER MEKONG BASIN

Mr. Wichai Srirat

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Graduate School

Chulalongkorn University

1994

ISBN 974-584-158-7

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

วิจัย ศรรัตน์ : หลักกฎหมายและวิธีการในการควบคุมและป้องกันปัญหามลพิษในแม่น้ำ

ระหว่างประเทศ : ศึกษากรณีแม่น้ำโขงตอนล่าง (LEGAL PRINCIPLES

CONCERNING THE CONTROL AND PREVENTION OF POLLUTION OF INTERNATIONAL RIVERS : CASE STUDY OF LOWER MEKONG BASIN) อ.ที่ปรึกษา :

รศ.ดร.ชุมพร บัจจุสานนท์, ศ.วิฑิต มั่นตากรรม, 164 หน้า. ISBN 974-584-158-7

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงหลักกฎหมายและวิธีการในการควบคุมและป้องกันมลพิษในแม่น้ำระหว่างประเทศที่เหมาะสมในการนำมาใช้ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง การศึกษาพบว่า

1. หลักกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันมลพิษในแม่น้ำระหว่างประเทศ คือ หลักไม่ก่อความเสียหายต่อรัฐอื่น หลักการใช้น้ำอย่างสมเหตุสมผล และหลักความร่วมมือระหว่างรัฐริมฝั่งยังขาดความชัดเจนแน่นอน จึงทำให้เกิดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของรัฐริมฝั่ง

2. หลักกฎหมายตามปฏิญญาร่วมหลักการใช้น้ำในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ค.ศ. 1975 อันเป็นแนวทางในการใช้ควบคุมและป้องกันมลพิษในลุ่มแม่น้ำโขง ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประสานผลประโยชน์ที่แท้จริงของรัฐภาคีทุกรัฐลุ่มแม่น้ำโขง

ดังนั้น เพื่อที่จะกำหนดสิทธิและหน้าที่ให้ชัดเจน ประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงควรเจรจาปรึกษาหารือกันด้วยความสุจริตใจบนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุถึงข้อตกลง เกี่ยวกับการใช้น้ำในลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้สูงสุด

ภาควิชา นิติศาสตร์

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2536

ลายมือชื่อนิติ ๑๕๕ ๑๕๕๕๕๕

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ๕๕ ๕๕๕๕

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ๕๕ ๕๕๕๕

C270819 : MAJOR LAW

KEY WORD: INTERNATIONAL LAW / POLLUTION OF RIVERS / MEKONG COMMITTEE
WICHAI SRIRAT : LEGAL PRINCIPLES CONCERNING THE CONTROL AND
PREVENTION OF POLLUTION OF INTERNATIONAL RIVERS : CASE STUDY OF
LOWER MEKONG BASIN. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. DR. CHUMPHONRN
PACHUSANOND, PROF. VITIT MUNTARBHORN, 164 pp. ISBN 974-584-158-7

The purpose of this research is to comprehend the principles and measures of International Law concerning the control and prevention of pollution of international rivers which are applied to the Lower Mekong Basin.

The research findings are as follows :

1. The legal principles concerning prevention and control of the pollution of international watercourse include the following : the principle not to cause damage to other States, the principle of equitable utilization and the principle of cooperation between riparian States. However, there is uncertainty and inconsistency concerning these principles which may bring about conflicts of rights and duties between the riparian States.

2. The legal principles provided in the Joint Declaration of Principles for Utilization of the waters of the Lower Mekong Basin 1975 adopted as guidelines for the prevention and control of pollution of the Lower Mekong Basin fail to balance between the interests of all parties in the Basin.

The Lower Mekong States should consult each other with a view to negotiating in good faith, and on basis of common interest and mutual trust for the purpose of optimum utilization of waters in the Lower Mekong agreement.

ภาควิชา.....	นิติศาสตร์.....	ลายมือชื่อนิติ.....	Dr. สุวิมล
สาขาวิชา.....	นิติศาสตร์.....	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....	อ. วิมล
ปีการศึกษา.....	2536.....	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....	วิมล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ก็ด้วยความเมตตาอย่างยิ่งของท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ชุมพร บัจจุสานนท์ ซึ่งกรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาและศาสตราจารย์วิฑิต มั่นตรภรณ์ ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และในฐานะผู้บังคับบัญชาที่ได้กรุณาได้ให้เวลาผู้เขียนในการศึกษาทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คำแนะนำจากท่านอาจารย์ทั้งสองนับว่ามีค่าอย่างประมาณมิได้ ซึ่งผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.ประชุม โฉมฉาย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ศรีสัณฑ์ ที่ได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์และกรุณาร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ที่คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ ซึ่งได้เมตตาผู้เขียนตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษาที่คณะนิติศาสตร์แห่งนี้ และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุก ๆ ท่านที่ได้ช่วยเหลือในการศึกษาค้นคว้าตำราต่าง ๆ

ที่สำนักงานคณะกรรมการฯ แม่น้ำโขง ขอขอบคุณ Dr. K.I. Matics ดร.เผด็จ สวัสดิ์ติยากร ดร.สำราญ ชุตวงเงิน Dr. Keobang Keola Dr. Le Huu Ti และโดยเฉพาะคุณปิยนารถ คุภผลแห่ง Mekong Document Center ซึ่งได้กรุณาช่วยเหลือผู้เขียนเป็นอย่างดีในการหาข้อมูล

ที่มหาวิทยาลัยวิกตอเรีย ผู้เขียนใคร่ขอขอบพระคุณไปยัง Prof. Douglas M. Johnston Prof. Bill Neilson และบรรดาเจ้าหน้าที่ Victoria Law Library ทุกท่าน

นอกจากนั้นผู้เขียนขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ข้อมูล UNEP (สำนักงานกรุงเทพฯ) เจ้าหน้าที่ห้องสมุดธรรมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) พี ๆ น้อย ๆ แห่งศูนย์ข้อมูลสิทธิเด็ก ASIANET ที่ได้ช่วยเหลือและให้กำลังใจตลอดมา

ที่จะขาดเสียมิได้คือ มารดาผู้มีพระคุณ และคุณตา คุณยายผู้ซึ่งอุปการะให้การศึกษาเลี้ยงดูซึ่งผู้เขียนขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

วิชัย ศรีรัตน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
- สมมติฐานของการวิจัย	6
- วิธีการดำเนินการวิจัย	6
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	7
บทที่ 2 สภาพและแหล่งที่มาของมลพิษในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	8
- คำจำกัดความของคำว่ามลพิษทางน้ำและแม่น้ำระหว่างประเทศ	8
- มลพิษทางน้ำ	8
- แม่น้ำระหว่างประเทศ	13
- สภาพมลพิษในแม่น้ำโขงและลำน้ำสาขา	19
- สภาพมลพิษในแม่น้ำโขง	19
- สภาพมลพิษในลำน้ำสาขา	20
- สาเหตุของมลพิษในลุ่มน้ำโขง	22
- น้ำทิ้งชุมชน	22
- น้ำทิ้งจากภาคอุตสาหกรรม	26
- น้ำทิ้งจากภาคเกษตรกรรม	29
- สาเหตุจากธรรมชาติ	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
หลักและที่มาของกฎหมายในการควบคุมและป้องกันมลพิษในแม่น้ำระหว่างประเทศ	
ประเทศ	35
- ทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้แม่น้ำระหว่างประเทศ	35
- ทฤษฎีอธิปไตยเหนือดินแดนอันสมบูรณ์	36
- ทฤษฎีบูรณาการเหนือดินแดนอันสมบูรณ์	38
- ทฤษฎีอธิปไตยเหนือดินแดนอันจำกัด	39
- หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันมลพิษในแม่น้ำระหว่างประเทศ	40
- หลักห้ามก่อความเสียหายต่อรัฐอื่น	40
- หลักการใช้แม่น้ำระหว่างประเทศอย่างสมเหตุสมผล	48
- หลักการร่วมมือประสานงาน	57
บทที่ 4	
การประยุกต์ใช้หลักกฎหมายในการควบคุมและป้องกันมลพิษในแม่น้ำระหว่างประเทศ	
ระหว่างประเทศ	60
- ปฏิญญาหลักการใช้น้ำในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	61
- การประยุกต์ใช้ประโยชน์อย่างสมเหตุสมผล	61
- ขอบเขตของการใช้หลักการใช้น้ำอย่างสมเหตุสมผล	61
- หน้าที่ของรัฐริมฝั่ง	63
- การประยุกต์ใช้หลักห้ามก่อความเสียหายต่อรัฐอื่น	70
- การประยุกต์ใช้หลักความร่วมมือประสานงาน	71
- ผลทางกฎหมายของปฏิญญาร่วมว่าด้วยการใช้น้ำในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	72
- ปฏิญญาร่วมฯ ไม่เป็นสนธิสัญญา	73
- ปฏิญญาร่วมฯ ไม่เป็นจารีตประเพณี	75

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- ปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักกฎหมายตามปฏิญญาร่วม ฯ	77
- หลักการในปฏิญญาร่วมฯ ไม่ได้อยู่บนความต้องการที่แท้จริง ของประเทศลุ่มน้ำ	77
- ผลประโยชน์จากการใช้น้ำที่ต่างกัน	77
- ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม	78
บทที่ 5 วิธีการในการควบคุมและป้องกันมลพิษในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	80
- คณะกรรมการฯ แม่น้ำโขงในฐานะเป็นองค์กรความร่วมมือ ระดับภูมิภาค	80
- เป็นองค์กรที่ทำให้มีการปรึกษาหารือ	83
- เป็นองค์กรที่กำหนดแผนและนโยบายในการใช้และอนุรักษ์น้ำ	86
- วิธีการในการป้องกันและควบคุมมลพิษในลุ่มน้ำโขง	90
- การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาพน้ำ	91
- การศึกษาวิจัยและการฝึกอบรมในด้านการจัดการคุณภาพน้ำ	93
- การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม	95
- การกำหนดนโยบายและยุทธวิธีในการควบคุมและป้องกันมลพิษ	96
- วิธีการในการกำจัดมลพิษในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	98
- การกำจัดมลพิษในลำน้ำหลัก	98
- การกำจัดมลพิษในลำน้ำสาขา	99
- ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการควบคุมและป้องกันมลพิษ ในลุ่มแม่น้ำโขง	100
- ปัญหาจากโครงสร้างของคณะกรรมการฯ แม่น้ำโขง	100
- ปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศในลุ่มน้ำโขง	101

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 6	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	110
	- บทสรุป	110
	- ข้อเสนอแนะ	113
	- โครงสร้างทางกฎหมาย	114
	- โครงสร้างขององค์กร	116
	บรรณานุกรม	119
ภาคผนวกที่ 1	The Statute : Committee for Coordination of Investigation of the Lower Mekong Basin	136
ภาคผนวกที่ 2	Rules of Procedure	140
ภาคผนวกที่ 3	Declaration Concerning the Interim Committee for Coordination of Investigation of the Lower Mekong Basin 1978	142
ภาคผนวกที่ 4	Interim Committee : Rules of Procedure	144
ภาคผนวกที่ 5	Joint Declaration of Principles for Utilization of the Waters of the Lower Mekong Basin 1975	147
ภาคผนวกที่ 6	Helsinki Rules of the Uses of the Waters of International Rivers	158
ภาคผนวกที่ 7	Draft Articles on the Law of Non-Navigational Uses of International Watercourses	160
	ประวัติผู้เขียน	164

สารบัญแผนภาพ

		หน้า
แผนภาพที่ 1.1	แผนภาพแสดงขอบเขตของกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	4
แผนภาพที่ 1.2	ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางน้ำ	5
แผนภาพที่ 5.1	แสดงโครงสร้างของคณะกรรมการฯ แม่น้ำโขง	84
แผนภาพที่ 5.2	ผังองค์กรของสำนักงานเลขาธิการแม่น้ำโขง	87
แผนภาพที่ 6	ข้อเสนอแนะแผนผังโครงสร้างคณะกรรมการฯ แม่น้ำโขง	117